

Raad van Advies Waddenzeehavens
1 december 2016 van 17.30-20.00 uur

Huize Oranjewoud, Oranjewoud

Verlag van de twaalfde Raad van Advies

8 december 2016

Arjen Bosch
Hans Punter

Inhoud

1.	Welkom	1
2.	Agenda, verslag en mededelingen	1
3.	Unesco-havens	1
	Samenwerking Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW).....	1
	Wadden Sea Unesco Ports	2
	Programma Building with Nature (BwN) Waddenzeehavens	3
4.	Structuurvisie Waddenzee (SVW)	3
	Beleidsverkenning SVW	3
3.	Unesco-havens (vervolg).....	4
	Duurzaam havenbedrijf	4
4.	Structuurvisie Waddenzee (vervolg).....	5
	Waddenzeehuisberaad	5
5.	Waddenfonds.....	5
	Investeringskader Waddengebied	5
6.	Samenwerken met Coalitie Wadden Natuurlijk	5
7.	Planning en rondvraag	5
	Afsluitend	5
	Bijlage 1: Deelnemers Raad van Advies 1 december 2017	6

Agenda

1. Welkom in Huize Oranjewoud
  - Reconstructie Landgoed Oranjewoud en aanvulling met Museum Belvédère
2. Agenda, verslag en mededelingen
3. Unesco-havens
  - Samenwerking Programma naar een Rijke Waddenzee
  - Building with Nature waddenzeehavens
  - Duurzaam havenbedrijf
  - Specialisatie
4. Beleidsverkenning Structuurvisie Waddenzee (SVW)
  - Toelichting door projectteam I&M
  - Toelichting programmteam Waddenzeehavens
  - Waddenzeehuisberaad
5. Waddenfonds
  - Investeringskader
  - Voortgang projecten
6. Samenwerking met Coalitie Wadden Natuurlijk
7. Planning

Raad van Advies Waddenzeehavens

Op 1 december 2016 kwam de Raad van Advies Waddenzeehavens voor de twaalfde keer bijeen op Landgoed Oranjewoud bij Heerenveen, dat gedeeltelijk in beheer is bij Staatsbosbeheer. Centraal stond de inbreng van de Waddenzeehavens in het inmiddels vergevorderde wordingsproces van de Structuurvisie Waddengebied. Daarnaast werden alle lopende zaken besproken.

1. Welkom

Piet Winterman, projectdirecteur grote wateren bij Staatsbosbeheer, heet de Raad welkom in Huize Oranjewoud. Hij schetst de reconstructie en uitbreiding van Landgoed Oranjewoud en de locatiekeuze van Museum Belvédère, waarvan Staatsbosbeheer het park beheert. Aanvankelijk leek de bouw van het museum te stagneren door strijdigheid met de natuurwetgeving, maar door de belangen in een breder perspectief te plaatsen lukte het om tot een oplossing te komen die winst voor alle partijen bracht.

De leden van de Raad ontvangen namens Museum Belvédère een informatief boekje met de beschrijving van twee landgoedwandelingen: een over het historische landgoed Oranjewoud en een langs twee nieuwe buitenplaatsen in de aangrenzende wijk Skoatterwâld.

2. Agenda, verslag en mededelingen

- Arjen Bosch, secretaris van de Raad, meldt dat voorzitter Tineke Netelenbos door de griep is geveld. Zij stelde voor dat hij haar rol waarneemt.
- De Raad stemt in met de in de Leidraad voorgestelde agenda.
- Het verslag van de RvA van 20 juni 2016 wordt ongewijzigd vastgesteld.
- Er zijn deze keer geen mededelingen van de BOZ.

3. Unesco-havens

Samenwerking Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW)

- Lianne Huzen licht in een presentatie het doel van Programma naar een Rijke Waddenzee toe. PRW werkt in het Waddengebied aan natuurherstel en transitie naar duurzaam (economisch) medegebruik. Dat gebeurt binnen een netwerk van partijen en via negen strategieën. Strategie nummer 5 en 6 betreffen de onderwerpen sedimenthuishouding, en verduurzaming van havens, scheepvaart en vaargeulmanagement, onderwerpen die direct raken aan het werkgebied van de Raad.

Met de presentatie van PRW werd teruggekeken op 2016; het jaar waarin PRW nauwer samenwerkte met de havens door het geven van een stevige financiële en inhoudelijke bijdrage. Resultaten: Trilaterale werkconferentie UNESCO havens (20 juni 2016), follow-up in werkateliers, ondertekening Dark Sky Werelderfgoed Waddenzee, wederzijds “awareness” en elkaar scherp houden. Ook werd er een voorstel gepresenteerd voor mogelijke onderwerpen om op samen te werken in 2017: lichtscan en quick wins i.h.k.v. dark Sky, leveren van een bijdrage aan prioritering onderwerpen ecoports (vervaldata in 2017, aandragen mogelijke inhoudelijke onderwerpen voor de trilaterale samenwerking en een gezamenlijke verkenning naar de mogelijkheden van tijdelijke natuur (van braakliggende grond tot natuur in havens).

- PRW blijft graag met de havens in contact en legt de vraag neer waar het de havens kan helpen. Op 15 december 2016. Met twee werkateliers over de wijze waarop havens

kunnen bijdragen aan natuurdoelen en innovaties op het gebied van duurzaam havenbedrijf.

Discussie

- De recente klimaatafspraken in Parijs ontbreken in het verhaal. Hoe kunnen de havens daaraan bijdragen?
- Sluit aan bij het investeringskader van het Waddenfonds dat een zwaar accent legt op Noord-Holland (Den Helder + Den Oever) en de Eemsdelta.
- De EcoPorts hercertificering houdt in dat de doelen periodiek een stapje hoger gelegd moeten worden. Wat voor initiatieven kan PRW de haven van Den Helder adviseren?
- Als het om mensen gaat (bouwen, wonen, leefbaarheid): staat voor PRW de zorg voor een goede balans tussen natuur en mens, tussen ecologie en economie centraal? Verschillende havens zien het evenwicht te sterk naar natuur neigen, wat ten koste gaat van zaken als werkgelegenheid. Zorg dat je als PRW de sociaaleconomische belangen die in de kustzone spelen niet uit het oog verliest.
- Lianne benadrukt dat ze de presentatie houdt voor uiteenlopende groepen luisteraars en daarbij steeds inhaakt op de noodzakelijke combinatie van ecologie en economie. PRW wil verbinden en benadrukt het gemeenschappelijk belang.
- -We hebben veel te danken aan PRW. Vanuit het programma is in de afgelopen jaren veel op de rails gezet.
- Wellicht kan een volgende regering komen met een economische onderbouwing van het behalen van de klimaatdoelen van Parijs. Bijvoorbeeld door energietransitie uit te werken als een economisch voordeel.

Wadden Sea Unesco Ports

Een van de aanbevelingen van de Unesco-ports conferentie is dat er meer samenwerking met Duitse en Deense havens moet komen. Zorg dat je langs de hele waddenkust als havens gaat samenwerken.

De waddenzeehavens kunnen met een unieke visie komen, op basis van het bindende gegeven dat ze allemaal aan dezelfde Waddenzee-met-belangrijke-natuurwaarden liggen. Dat heeft geleid tot het opstellen van een concept *Letter of Intent*.

Discussie

- Intenties hebben is één, maar zie je ook kans om voor de verschillende havens met een realistisch voorstel te komen?
- Samenwerking moet niet het doel worden. Als entiteit zijn de partners onvergelijkbaar: je kunt een overlegorgaan (als de RvA Waddenzeehavens) niet naast een havenbedrijf zetten.
- Zou het geen goed idee zijn om tot aan de volgende trilaterale conferentie eerst de informele weg te bewandelen? Is het nog niet te vroeg voor een *Letter of Intent*? Zou bijvoorbeeld de voorzitter van de Wadden Sea Board het thema 'samenwerking' een paar keer aan de orde kunnen stellen?
- De secretaris geeft aan dat vorm *Letter of Intent* door de Duitse partners is voorgesteld. Voor hen is het een legitimatie om überhaupt tijd in de samenwerking te investeren. In die context is een gemeenschappelijke visie heel waardevol.
- Maak duidelijk dat voor de Nederlands havens een *Letter of Intent* wel een zwaar instrument is. Schrijf de intenties eventueel wat 'lichter' op, zodat er minder organisatorische verplichtingen aan vastzitten.
- De organisatie van en besluitvorming in de Wadden Sea Board is lastig, dus spiegel je daar niet aan. Ons voorzitterschap in 2018 biedt echter wel kansen voor een gemeenschappelijk geluid vanuit de havens; realiseer je dat de samenwerking wel van groot belang is.

- Samenvattend: ga opnieuw in gesprek, waarbij de intentie centraal staat en niet de organisatievorm, en onderstreep het belang van samenwerking.

Programma Building with Nature (BwN) Waddenzeehavens

Slibmotor

- Het project Slibmotor Koehool loopt goed. Uit de eerste metingen blijkt dat een groot deel van het havenslib op de kwelders terecht komt en daarmee permanent wordt vastgelegd.

Marconi Buitendijks Delfzijl

- Op 27 oktober vond de starthandeling voor de uitvoering plaats. RWS deed de aanbesteding voor gemeente Delfzijl, waardoor werk met werk is gemaakt met de vaargeulverbetering Eemshaven-Noordzee. Sommigen denken dat Marconi een natuurcompensatie project is, maar het is een zelfstandig project dat los van de vaargeul uitgevoerd kon worden. De gemeenschappelijke aanbesteding heeft geleid tot een groot aanbestedingsvoordeel met veel hergebruik en vastlegging van baggersediment.

Haven- en natuurontwikkeling Den Helder

- Jacoba Bolderheij geeft een presentatie over de gebieds- en havenontwikkeling in Den Helder. Ze schetst de aandeelhouderstructuur, de bereidheid tot financiële injecties en het uitvoeringsprogramma, verwoord in de 'routekaart'. Havenuitbreiding is in Den Helder al jaren controversieel, maar wel noodzakelijk om haar rol als belangrijkste economische motor in de kop van Noord-Holland waar te maken. Den Helder is de grootste logistieke hub in de zuidelijke Noordzee, waarmee deze rol ook realistisch is. De wens tot uitbreiden ook realistisch te maken is de optie van uitbreiden in zee losgelaten en vervangen door een twee-locatie concept. Inmiddels is gestart met een nieuwe binnenhaven buiten Den Helder en ligt de focus op slim 'inbreiden' bij de zeehaven, aangevuld met een Building with Nature (BwN) oplossing. De 'routekaart' geeft aan welke projecten het eerst kunnen worden uitgevoerd. In het laatste project wordt gekeken naar de mogelijkheden om nieuwe havenarmen te bouwen. Deze worden ontwikkeld als BwN-project, doordat ze via het stromingspatroon het slib richting Balgzand sturen (en niet in de haven) en daar bijdraagt aan natuurontwikkeling. De havenontwikkeling staat niet op zichzelf, maar is onderdeel van een groot natuurinclusief programma dat ook een belangrijke bijdrage levert aan de vismigratie. Daarin worden alle belangen mee genomen. Het is de bedoeling dat EcoShape met dit laatste project uit het Building with Nature programma Waddenzeehavens gaat beginnen in het voorjaar van 2017. Dit is later dan gepland, want het is financieel-administratief erg lastig het aan de vork te steken. De gemeente Den Helder is nu opdrachtgever voor het programma geworden en NV Port of Den Helder is uitvoerend voor het onderdeel van de havenarmen.
- Er is waardering voor het bespreken van de havenstrategie. Overweeg een 'rondje havens', waarin we elkaar op de hoogte houden van wat er per haven speelt.
- De vertegenwoordiger van het projectteam Structuurvisie Waddenzee is inmiddels gearriveerd. De overige onderdelen van agendapunt 3 komen na punt 4 aan de orde.

4. Structuurvisie Waddenzee (SVW)

Beleidsverkenning SVW

Karsten Schipperheijn (Bureau P2) presenteert de tussenbalans van het inmiddels vergevorderde wordingsproces van de Structuurvisie Waddengebied. Inbreng vanuit de

Waddenzeehavens wordt tot nu toe geleverd via de Klankbordgroep en de werkgroep Waddenzeehavens. In de presentatie gaat Karsten in op de laatste inbreng die vanuit programma Waddenzeehavens is geleverd (in de leidraad opgenomen) en hoe de input en feedback op eerdere versies is verwerkt. Hij legt de Raad het volgende voor:

- Behoud is in de vigerende Structuurvisie / PKB Waddenzee aardig verankerd en geborgd, maar de centrale vraag is: hoe kun je, rekening houdend met de nieuwe Omgevingswet, een betere basis voor ontwikkeling bieden?

Discussie

- Bij het tot stand komen van de eindversie geven de auteurs opties, maar maken ze geen keuzen. Een optie schrappen is daarom niet vaak gebeurd. Wel vindt overleg plaats over hoe de tekst is geformuleerd en of er opties ontbreken. Daarover overleggen de auteurs ook met vertegenwoordigers van de Waddenzeehavens. Dat gebeurt in de klankbordgroep of in de (op initiatief van het Ministerie I&M ingestelde) *werkgroep Waddenzeehavens Structuurvisie*. Er is dus nog alle ruimte geweest voor input. Ook schriftelijke reacties op deze versie zijn tot 8 december 2016 welkom. Stuur ze naar Bureau P2.
- In januari 2017 bespreekt de werkgroep Waddenzeehavens het eindconcept, waarin naast de Waddenzeehavens ook de bedrijven zitten.
- Is het niet beter om te schaven aan de voorkant door te reageren op de 80%-versie, dan achteraf te reageren op wat er in de volgende versie is gekomen?
- Arjen Bosch vraagt of de inbreng tot nu toe door de Raad wordt ondersteund.
- De Structuurvisie is van enorm groot belang voor alle betrokkenen bij het Waddengebied. Ook de belangen van de havens moeten erin terug te vinden zijn. Er is inbreng vanuit het RCW (economie), de RvA via Arjen Bosch (programma Waddenzeehavens) en de gemeenten (vereniging Waddenzee gemeenten). Is dat zo wel goed geborgd?
  - Afgesproken wordt om schriftelijk richting secretaris te reageren op de inbreng tot nu toe. Op 6 december 2016 is er een bijeenkomst met de havenmedewerkers, waarna Arjen reageert richting P2/IenM en Eisse Luitjens die (8 december) de economische belangen in de RCW vertegenwoordigt. Overige reacties die voor 12 december binnen zijn kunnen nog verwerkt worden in de volgende versie van de Structuurvisie.
  - Partijen kunnen ook individueel reageren.

Terug naar het vervolg van agendapunt 3

3. Unesco-havens (vervolg)

Duurzaam havenbedrijf

Oliebestrijding

- Het onderwerp Oliebestrijding heeft de laatste jaren veel aandacht gekregen, er zijn veel goede initiatieven, waaronder het symposium van 16 november jl.. Rijkswaterstaat gaat in 2017 een grote oliebestrijdingsoefening doen.

Intentieverklaring Dark Sky

- De aangepaste intentieverklaring *Dark Sky* kreeg de instemming van alle leden van de Raad. Rond Lauwersoog was al een Dark Sky park ingesteld. In de haven van Lauwersoog wordt al concreet gewerkt aan het stapsgewijs realiseren van de onderschreven intenties.

Havenspecialisatie

- Op het onderwerp Havenspecialisatie wordt gemeld dat het Algenproject goed loopt en commercieel haalbaar is gebleken. Nu wil de initiatiefnemer de vervolgstap naar een brede toepassing zetten.

4. Structuurvisie Waddenzee (vervolg)

Waddenzeehuisberaad

- De teksten van het Waddenzeehuisberaad zijn aangepast, maar kregen geen steun van de Waddenzeehavens. Dit heeft uiteindelijk wel geleid tot goede gesprekken en een brede sessie met de Waddenacademie. Die erkende dat economie en bedrijvigheid van havens veel te weinig aandacht hadden gekregen. De Waddenacademie bood aan om een economisch advies over de havens uit te brengen.
  - De raad is akkoord om op de uitnodiging van de Waddenacademie in te gaan. Het bijgevoegde document is van twee jaar geleden en behoeft actualisatie.
- Groningen Seaports herkent zich niet in de strekking van de column in het Fries Dagblad. GSP deed in de afgelopen tien jaar veel samen met natuurorganisaties en dat komt in de tekst niet voor het voetlicht.

5. Waddenfonds

Investeringskader Waddegebied

- De Raad is content over de manier waarop de inbreng vanuit de Waddenzeehavens is verwerkt in het Investeringskader.

6. Samenwerken met Coalitie Wadden Natuurlijk

- Inventariseer de mogelijkheden tot samenwerking en neem die mee in de volgende Raad. Bereid dat voor met leden van programmateam Waddenzeehavens.
- Er ligt nog een aanbod van Henk de Vries (directeur It Fryske Gea) voor een gesprek en een bezoek aan de kwelder. De Raad is bereid hier in mei of juni 2017 tijd voor in te ruimen en een datum te prikken. Bespreek daar het resultaat van de brainstorm.

7. Planning en rondvraag

- Met de waddeneilandgemeenten uit de drie Waddenzeelanden is afgesproken dat ze om de twee jaar een vertegenwoordiger in de Wadden Sea Board leveren. Maria Le Roy doet dat namens de kustgemeenten.

Afsluitend

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun inzet en Staatsbosbeheer en Huize Oranjewoud voor de gastvrijheid.

Bijlage 1

Deelnemers Raad van Advies 1 december 2017

Arjen Bosch (secretaris)	programmamanager Waddenzeehavens
Jacoba Bolderheij	directeur Port of Den Helder
Mariëtte de Visser	wethouder De Marne
René Genee	vervangt Harm Post, Groningen Seaports
Maria Le Roy	wethouder Haringen
Theo Meskers	wethouder Hollands Kroon
Cor Zijderveld	voorzitter Samenwerkende Bedrijven Eemdelta
Koen Schuiling	burgemeester Den Helder
Eisse Luitjes	regiecollege Waddengebied, tevens NOM
Edwin Krijns	wethouder Den Helder
Piet Winterman	directeur grote wateren Staatsbosbeheer
Sieben Poel	HID Rijkswaterstaat Noord-Nederland
Tammo Bult	directeur Wageningen marine research, EcoShape
Hendrikus Venema	programmadirecteur Naar een Rijke Waddenzee
Lianne Huzen	strategiemaner havens Naar een Rijke Waddenzee
Karsten Schipperheijn	Team Beleidsverkenning SWW, Bureau P2
Willem Kattenberg	Ministerie I&M, directie duurzaamheid
Hans Punter (verslag)	tekst en vorm
